

У Библиотеци данас раде два библиотекар саветника, један виши библиотекар, четрнаест библиотекара и четири књижничара.

Услуге

Библиотека има преко 6000 чланова (5882 студента, последипломца, специјализанта и преко 350 наставника, сарадника, библиотекара и другог особља) који годишње користе 120000 књига и других публикација. Сваке године упише се 1000 нових чланова. Корисници су и студенти и наставници са других факултета, научни и јавни радници из других средина, матуранти и професори средњих школа, итд.

Корисницима је на располагању 14 читаоница са 490 седишта, 16 рачунара за прикупљање информација и 3 штампача. Библиотека има и другу опрему (3 апарата за фотокопирање, 9 телевизора, 3 сателитске антене, 2 скенера, 2 микрочитача, 5 видео рикордера, 2 CD писача, и др.).

Наставници и студенти могу да користе све фондове, информационе изворе и услуге Библиотеке. Библиотекари корисницима пружају помоћ при проналажењу публикација и информација.

Приступ базама података

На свим информационим пунктовима (12) чланови Библиотеке могу да у наставне и научне сврхе:

- претражују домаће и стране онлајн доступне каталоге библиотека;
- прикупљају библиотечке изворе информација доступне преко Интернета;
- користе све јавно доступне информационе сервисе у земљи и иностранству;
- користе различите базе података на CD-ROM-у.

Приступ страним базама података и најутицајнијим часописима светских издавача са комплетним текстом, што финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије, доприноси квалитету истраживачког рада на Факултету. Преко сајта КоБСОН-а доступно је 16 електронских сервиса са преко 12000 часописа (EBSCO, Springer Link, Science Direct, ProQuest, Kluwer и др.).

Приступ ВБС-у, кооперативном онлајн библиографском систему са преко 1,5 милиона записа, у који је укључено преко 40 академских и јавних библиотека у Србији, и приступ академским библиотекама из Европе и Америке,

омогућава студентима и наставницима да прикупе библиографске и друге информације.

Студенти могу да користе Електронску читаоницу са пет рачунара за Интернет претраживања без ограничења. Ови рачунари најчешће се користе за израду семинарских и дипломских радова, за додатно информисање и образовање и за комуникацију путем електронске поште.

Информациони пунктови и све радне просторије преко Академске мреже имају успостављену Интернет везу.

Услуге Библиотеке су бесплатне и корисницима су доступне 12 часова дневно.

**Гордана Вилотић, библиотекар саветник,
управник Библиотеке Филозофског
факултета у Новом Саду**

ПУБЛИКАЦИЈЕ

ПОЕТИКА ВИСОКОШКОЛСКИХ БИБЛИОТЕКА

*(Високошколске библиотеке /Александра Вранеш.
– Београд; Бања Лука, 2004. – 347 стр.)*

Књигу професора др Александре Вранеш *Високошколске библиотеке* прочитала сам са посебним задовољством минулог лета, непосредно после њеног објављивања. Као дугогодишњи библиотекар једне од високошколских библиотека, после ишчитавања ове књиге (иако писана као научна монографија, постала је моја омиљена професионална лектира којој се често враћам) добила сам потврду да сам радила и да радим један важан и користан посао. Високошколским библиотекама, наиме, како о томе пише Александра Вранеш, припада веома високо место у типологији библиотека - оне су равноправни носиоци промена на универзитету.

Књигу чини 14 тематских целина, тј. поглавља: 1 *Библиотека и универзитет* (15-28); 2.1 *Високошколске и националне библиотеке* (29-34), 2.2 *Високошколске и народне библиотеке* (35-37); 3.1 *Облици удруживања високошколских библиотека* (39-41) 3.2 *Удруживање високошколских библиотека у Србији* (42-49); 4.1 *Организација мреже библиотека на универзитету* (51-57), 4.2 *Организациона структура високошколских библиотека* (58-60); 5.1 *Високошколске библиотеке у Србији у историјској перспективи* (61-81), 5.2 *Организација високо-*

школских библиотека на примеру Универзитета у Београду (82-88); 6.1 Међународни стандарди за високошколске библиотеке (89-96), 6.2 Стандарди за високошколске библиотеке у Србији (97-115); 7 Функције и задаци библиотека на универзитету (117-161); 8 Специјалне колекције у високошколским библиотекама (163-196); 9.1 Кадар у високошколским библиотекама (198-202), 9.2 Високошколске библиотеке у којима није извршена подела библиотечких послова (203-205), 9.3 Руководиоци високошколских библиотека (206-207); 10 Систем квалитета у високошколским библиотекама (209-216); 11.1 Виртуелна стварност високошколских библиотека (217-221), 11.2 Електронске високошколске библиотеке као полазиште за осавремењавање наставе и увођење учења на даљину (222-223); 12 Евалуација библиотечке делатности на универзитету (225-242); 13.1 Интелектуална слобода у високошколским библиотекама (243-247), 13.2 Поштовање ауторског права у високошколским библиотекама (248-251); Маркетинг високошколских библиотека (253-256). У посебном делу књиге под насловом Прилози (261-288) налазе се Статут Заједнице библиотека универзитета у Србији, Стандарди за библиотеке универзитета у Србији и Правилник о раду високошколске библиотеке. Књига садржи предметне регистре (291-314) и богату библиографију (317-347).

У првом поглављу ауторка интерпретира релацију библиотека-универзитет. Говори о значају и функцији библиотеке у оквиру универзитета. Полазећи од историјске перспективе, акценат ставља на мисију универзитета данас и у будућности. При том наглашава да универзитет и библиотека не могу једно без другог, што поткрепљује цитатом чија прва реченица има скоро пословични карактер.

"Библиотека је срце универзитета. Као извор она заузима централно и примарно место, јер подржава све функције универзитета – образовну, истраживачку, креирање новог знања, трансфер знања и културе, садашњости и прошлости новим генерацијама" (Atkinson Report, London 1976 // Вранеш 2004:17-18).

Управо овај симболични назив *срце универзитета* је оно што високошколским библиотекама даје узвишени смисао. Јер бити високошколски библиотекар значи бити у сталној функцији наставе и науке, бити увек отворен за нове идеје и изазове, бити стално окренут кориснику (студенту или научнику-истраживачу) и његовим информационом захтевима.

Пишући о високошколским библиотекама ауторка наводи и коментарише савремене

светске теоретичаре библиотека и библиотекарства, и у светлу тих теорија говори о положају библиотеке на универзитету и перспективама развоја академских библиотека код нас. Она истиче да је "кључни фактор за постизање позитивних резултата у раду библиотеке управо коректан и пун разумевања однос сарадње наставника и библиотекара универзитета" (Вранеш 2004:19). Пракса потврђује ову теоријску претпоставку. И доиста, тамо где је успостављена добра сарадња наставника и библиотекара, резултати су већи: библиотеке су развијеније, модерније, флексибилније. Њихови фондови се континуирано и плански попуњавају.

Дијалози Александре Вранеш са савременим теоријама и теоретичарима веома су живи, модерни и поткрепљени искуствима из наше теорије и праксе. Посебно је занимљив дијалог око тумачења термина *предметни специјалиста*, што би могло да одговара синтагми из наше универзитетске праксе *семинарски библиотекар*. Да ли је функционалнија и ефикаснија високошколска библиотека која је организована према предмету, односно научној области, или према функцији одељења - отворено је питање.

Предметни специјалиста (слависта-библиотекар, германиста-библиотекар, класични филолог-библиотекар, историчар-библиотекар) може да пружи много квалитетније, садржајније и дубље информације својим примарним корисницима. Стиче се утисак (а он је заснован на личном радном искуству) да корисник више верује библиотекар-предметном специјалисти и да му се много чешће обраћа и тражи релевантне информације из дате области. На свом првобитном "стручном терену" предметни специјалиста, који се при том стално едукује и као библиотекар, осећа се много сигурније. Ако пођемо од основног постулата библиотекарства да су *библиотеке за кориснике*, и да је при томе корисник управо она задовољна страна, тј. ефикасно и стручно информисан и упућен на изворе релевантних информација из области коју проучава, онда, чини се, предметни специјалиста оправдава своју мисију.

Наравно, и овакав приступ има своје недостатке. О томе ауторка полемише са теоретичарима које цитира у својој књизи. Ипак, сви заједно долазе до јединственог става: "библиотека и универзитет се узајамно условљавају и одређују" (Вранеш 2004: 28). Из ове полемике произилази аргументован закључак ауторке који треба посебно истаћи, а то је да: «универзитет данашњице може да опстане само ако сарађује са библиотеком» (Вранеш 2004:28). Смисао професије

модерног библиотекара и модерне библиотеке тиме је недвосмислено потврђен.

У другом поглављу (2.1 *Високошколске и националне библиотеке*, 2.2 *Високошколске и народне библиотеке*) ауторка разматра узајамни однос и везе различитих модела организационог удруживања библиотека, са историјским освртом на њихове функције. Са посебном пажњом разматра организационе моделе библиотека на простору бивше Југославије, и на примерима конкретних библиотека (Национална и свеучилишна књижница у Загребу, Народна ин универзитетна књижница у Љубљани, Народна и универзитетска библиотека у Скопљу) говори о делатности ових библиотека, која је условљена њиховим двојним профилом, истичући да је "данашњем времену примеренији модел чисто универзитетских библиотека" (Вранеш, 2004:34), што илуструје примером Универзитетске библиотеке "Светозар Марковић" у Београду, као и универзитетским библиотекама при новооснованим универзитетима у Крагујевцу и Нишу.

У неколико наредних поглавља Александра Вранеш говори о облицима удруживања високошколских библиотека и организацији мреже библиотека на универзитету са посебним освртом на Универзитет у Београду. Затим разматра међународне стандарде за високошколске библиотеке и у том контексту анализира стандарде за високошколске библиотеке у Србији.

Седмо поглавље посвећено је виталним проблемима: *функцијама и задацима библиотека на универзитету*, наглашавајући да ове библиотеке пружају подршку наставном и истраживачком процесу на универзитету. Посебно су значајне три основне функције, а то су: попуњавање и креирање библиотечких фондова, обрада фондова и рад са корисницима.

Креирање фонда је веома важан процес. У овом домену пословања библиотеке јако је важно успоставити сарадњу са наставницима и сарадницима факултета, односно одсека. Библиотекар је дужан да ту сарадњу иницира и развија, јер пропусти у формирању и креирању збирки одражавају се на квалитет укупног пословања библиотеке и негативно утичу на успешност студирања и истраживачки процес на универзитету.

Проблему *формирања депозита* посвећен је посебан одељак. Са једне стране имамо планско и континуирано креирање и попуњавање фонда, а са друге ревизију на основу које се утврђује стање фонда. Затим следи отпис несталих књига, уз истовремено испитивање актуелности фонда и издвајање застарелих публикација у депозит. Формирање депозита је, по мишљењу многих

теоретичара, одговоран процес. Александра Вранеш веома живо полемише са цитираним теоретичарима из Америке и Енглеске, али са исто толико озбиљности преноси нам и коментарише теорију библиотекарства и библиотечку праксу која се односи на формирање депозитних фондова и библиотека у бившем Совјетском Савезу, односно данашњој Русији и истиче да "руски изучаваоци библиотекарства посебну пажњу обраћају на пословање депозитних библиотека" (Вранеш 2004:134). На основу веома подробних разматрања, коментара, упоређивања различитих критеријума за формирање депозита у библиотечкој пракси и теорији Сједињених Америчких Држава, Енглеске и Русије, ауторка долази до следећег става - "одговорност за формирање депозитног фонда једнака је одговорности за попуњавање општег фонда универзитетске и факултетских библиотека" (Вранеш, 2004:136), јер књига у депозитној библиотеци не сме да буде изгубљена за потенцијалног корисника.

Књига је у библиотеци и њом се сада бави библиотекар. У следећем одељку ауторка нам говори о *процесима обраде библиотечког материјала* у дијахронији и синхронији, са визијом будућности. Одељак доноси врло интересантне ставове и мишљења о томе како организовати службе за обраду, како утврдити норму, јер је питање норме обрађених публикација веома дискутабилно и зависи од низа фактора. Према традицији лисних и штампаних каталога са дужним поштовањем односе се и цитирани теоретичари и сама ауторка, често полемишући са њима. Акцент је, наравно, на савременим *онлајн* компјутеризованим каталозима, јер аутоматизација решава многе проблеме, а нарочито доследну примену стандарда за опис и класификацију докумената и омогућава повезивање библиотека у системе и мреже, а унифицираност у примени правила за каталогизацију је основни предуслов успешне сарадње између библиотека унутар мреже, подвлачи ауторка.

Како књигу открити кориснику сазнајемо из наредног поглавља (*Информациона делатност библиотеке*). Врло су занимљива размишљања о различитим тумачењима термина *информатор*, *информациона и референсна делатност*, рецимо у Америци и Енглеској. Међутим, сви теоретичари се слажу у једном - не постоји идеалан модел, а комуникација на релацији *библиотекар-корисник* зависи како од типа библиотеке тако и од низа других фактора, а пре свега индивидуалних, креативних способности било библиотекарпредметног специјалисте, било библиотекаринформатора општег типа.

Библиографска истраживања осветљена су са неколико аспеката и, такође, у светлу различитих теорија, са акцентом на "спровођењу националне библиографске контроле" за коју не могу бити одговорне само националне библиотеке, истиче ауторка. Умрежавање библиотека и рад у интегрисаним системима постављају и пред академске библиотеке веома високе захтеве. Реч је о изради тематских и персоналних библиографија (библиографије наставника и сарадника факултета и универзитета). Програм COBISS "садржи прецизну номенклатуру стручних и научних радова који се укључују у библиографију", па ће израда персоналних библиографија, тј. библиографија истраживача бити уједначена и претраживана преко интернета са више аспеката. О огромном значају оваквог приступа библиографији за нашу науку излишно је говорити.

Да библиотека није само информационо-библиографски центар, већ мултимедијални културни простор, потврду налазимо у одељку под насловом *Културно-просветна делатност библиотеке*. Полазећи од става Питера Дракера, познатог и признатог теоретичара менаџмента, да идеални модел за организовање служби или процеса у библиотеци не постоји, веома је инспиративно ауторкино промишљање овога сегмента библиотечке делатности. Када су у питању високошколске библиотеке, она се пита да ли оне комуницирају са публиком уопште, или бар са наставницима, научним радницима и студентима. Културна манифестација за коју се определи одређена библиотека мора постати њена "научна или поетска лична карта". У овом сегменту библиотечке делатности несумњиво долазе до изражаја, пре свега, личне и креативне способности библиотекара, које ће библиотеку промовисати као компетентан и креативан центар. У свету се врши вредновање програма, напомиње ауторка, и то по више параметара, од којих је врло битна статистика која, истини за вољу, код нас није баш омиљена.

О специјалним колекцијама, тј. личним библиотекама, библиотекама-целинама и легати-ма у високошколским библиотекама, ауторка нам у осмом поглављу говори на примеру Универзитетске библиотеке "Светозар Марковић" и Филолошког факултета Универзитета у Београду, истичући да "високошколске библиотеке наглашавају информативну, а не архивску функцију својих фондова" (Вранеш 2004:163). Међутим, присутност личних колекција научних, јавних и културних радника у фондовима ових библиотека не умањује њихову информативну функцију, већ

служи као потврда њихове утемељености у културни миље окружења.

У деветом поглављу (*Кадар у високошколским библиотекама*) централно место има библиотекар и његова нова улога. Библиотекар постаје тзв. *менаџер знања*, јер он управља знањем које прикупља, обрађује и класификује. Он преноси и дистрибуира информације до корисника, кога истовремено и едукује да се служи изворима информација, попут узајамних електронских каталога и база података доступних преко портала библиотека. Интерпретирајући лик модерног, одговорног библиотекара, оног који "поседује свест о сопственој улози и значају", ауторка наводи десет битних карактеристика, које бисмо могли назвати "библиотечарске заповести", а то су: 1) *подришка и усмеравање индивидуалних напора корисника*; 2) *помоћ у проналажењу одговоруће публикације и информација*; 3) *аналитичност у проблемским истраживањима*; 4) *заинтересованост за степен адекватности и корисности пружене информације*; 5) *предусретљивост и стрпљење*; 6) *комуникативност и отвореност*; 7) *истраживачка посвећеност*; 8) *ширина и снажљивост базиране на искуству*; 9) *флексибилност*; 10) *одмереност и љубазност*. (Вранеш 2004:200). Ове особине, способности и захтеви представљају императив демократског, отвореног друштва коме тежимо, уколико још нисмо у њему. Говорећи о кадру Александра Вранеш посебно истиче важност руководећег кадра у библиотекама, од којег у великој мери зависи функционисање библиотеке. Руководиоци треба да буду истовремено и менаџери и лидери.

Систему квалитета у високошколским библиотекама посвећено је десето поглавље. Ауторка нам најпре тумачи појам квалитета, доводећи га у везу са одређеним стандардима. Ове библиотеке "као специјална категорија у повлашћеном су положају на остале библиотеке у систему" (Вранеш 2004:213), јер ослонац за овакав тип иновација може се наћи у већ успостављеним одређењима универзитетске наставе, па за увођење квалитета у високошколске библиотеке постоје добре основе које се огледају у њиховом историјском, теоријском и практичном пословању и организацији, библиотечком законодавству, заступљености међународних стандарда, разрађеном образовном систему и интердисциплинарности самог библиотечарства. Увођење система квалитета је, по мишљењу ауторке, императив реформисаног универзитета и нове улоге библиотеке.

Да су библиотеке дубоко закорачиле у свет виртуелне стварности сведочи нам једана-

есто поглавље у коме Александра Вранеш говори о разлици између интернета, као глобалне мреже, и каталога виртуелних библиотека, наглашавајући да они треба да буду сарадници, а не супарници и конкуренти на заједничком послу у процесу образовања и васпитања. Она представља пројекат Конгресне библиотеке у Вашингтону која је оформила Collaborative Digital Reference Service (SDRS), у који је укључено 16 националних, универзитетских, специјалних и јавних библиотека у свету (углавном су то библиотеке Сједињених Америчких Држава, Канаде и Аустралије), и још 150 библиотека, степенованог учешћа, а све у циљу пружања информација корисницима, свакодневно пуна 24 сата. Електронске високошколске библиотеке, по мишљењу ауторке, представљају полазиште за осавремењавање наставе и увођење учења на даљину, које код нас још није заживело. Надамо се да ће нас стручно и сликовито предочена различита страна искуства подстаћи и да ће убрзати промене и на нашим универзитетима.

Евалуација библиотечке делатности на универзитету представљена је у дванаестом поглављу. Ауторка сматра да "процес евалуације библиотека уопште, самим тим и високошколских, треба да буде законски регулисан. Уз акредитацију академских установа обавља се евалуација, а потом и акредитација семинарских, факултетских и универзитетских библиотека" (Вранеш 2004:228), а за то постоји неколико параметара као што су: наставни планови и програми факултета и универзитета, инструктивни семинари и библиографије. Сваки од ових параметара разматра се детаљно у светлу страних искустава са циљем да заживи и у нашој пракси.

Тумачећи проблем акредитације универзитета, тј. јавне "потврде квалитета" универзитета, како истичу Ружица Николић и Вељко Малбаша у документу *Акредитација у високом школству Републике Србије*, ауторка истиче "да на квалитет и континуитет високошколског образовања утичу библиотеке, од којих се очекују јасно дефинисана мисија и циљеви, функције и задаци библиотеке, њен организациони и материјални статус" (Вранеш 2004: 242), о чему је већ било речи у претходним поглављима, јер, заправо, "без добро организоване библиотеке факултет не може добити акредитацију" (Вранеш 2004:242). Оваквим тумачењем већ помињана пословична синтагма - *библиотека је срце универзитета* - добија на значају.

У тринаестом поглављу представљено је поимање интелектуалне слободе, а с тим у вези и поштовање ауторског права у високошколским

библиотекама. "Коректан однос према ауторском делу обавеза је и читаоца и библиотекара" (Вранеш 2004:248), подвлачи ауторка. Како постићи баланс, тј. како заштитити ауторска права, а не оштетити корисника, јесу проблеми који задиру и у област етике библиотекарства. У том контексту ауторка нас подсећа на књигу *Етика у библиотекарству: међународно истраживање*, коју је приредио Роберт Воган, професор филозофије и библиотекарства на Универзитету у Ослу. Књига представља зборник радова који се баве интелектуалном слободом и њеним етичким аспектима у светлу етичких кодекса у области библиотекарства, који су донети у бројним земљама, од Канаде (1966) до Југославије (1999).

Последње теоријско поглавље ове књиге посвећено је *маркетингу високошколских библиотека*.

"Високошколска библиотека треба да узрасте до нивоа ефикасног лидера, менаџера, координатора, интегратора, провајдера информација у универзитетском окружењу" (Вранеш 2004:253), наглашава ауторка, што, свакако, није лако и једноставно. Кључну улогу у обједињавању свих ових функција има библиотекар, чији крајњи циљ јесу задовољни корисници, који треба да постану "партнери у процесу развијања библиотеке у библиотечко-информациони центар универзитета" (Вранеш 2004:253). Овде су представљени неки страни модели који воде остварењу ове функције високошколске библиотеке. Међутим, по мишљењу ауторке, ниједну библиотеку у Србији, па ни високошколску, не можемо посматрати само кроз лупу страних искустава. Морамо је довести у везу са локалним социјалним окружењем, јер од њега зависи реализација свих ових функција. Али, интелектуална радозналост и библиотекара и корисника треба да буде усмерена на издизање изнад локалног и освајање знатно ширих библиотечко-информационих простора.

Теоријска промишљања свих сегмената једног великог библиотечког система који именујемо као високошколске библиотеке, допуњена су прилозима, тј. документима којима је регулисано њихово функционисање на законској основи. Тако читалац не мора да трага за текстом *Правилника о пословању библиотеке*, за текстом *Стандарда за библиотеке универзитета*, или, пак, за текстом *Статута Заједнице библиотека универзитета у Србији*. Све може наћи унутар корица ове књиге.

Веома богата библиографија (страна и домаћа издања, као и архивска грађа) сведочи нам о ширини, дубини и озбиљности ауторкиног приступа проучавању ове проблематике.

Александра Вранеш високошколску библиотеку доживљава и представља као **модеран културни концепт** веома сложене структуре, о коме пише бираним и надахнутим речима и реченицама које дају лепоту научном стилу књиге, стварајући тако својеврсну поетику библиотекарства. Књига се чита у даху, попут песме.

Славица Несторовић-Петровски,
библиотекар саветник
Филозофски факултет у Новом Саду -
Семинарска библиотека Одсека за славистику

ВИСОКОШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

(Високошколске библиотеке /Александра Вранеш.
– Београд; Бања Лука, 2004. – 347 стр.)

Током претходне године светлост дана је угледало више публикација вредних помена из области библиотекарства, а међу њима је свакако књига проф. др Александре Вранеш "Високошколске библиотеке". Ова вредна научна монографија плод је двадесетогодишњег рада ауторке која се бавила истоименом тематиком у свом магистарском раду и свакодневной пракси у нашој земљи и иностранству. Објављена је у издању Конзорцијум TEMPUS пројекта UMI_JER 16059-2001, Универзитетске библиотеке "Светозар Марковић" и Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске из Бањалуке. Књига се састоји од четрнаест тематских целина које приказују све аспекте високошколских библиотека, обрађујући суштинска питања односа библиотеке и универзитета, облика удруживања високошколских библиотека, стандарда, функција и задатака, специјалних колекција, кадра, система квалитета, маркетинга, виртуелне стварности, евалуације библиотечке делатности, интелектуалне слободе и поштовања ауторских права. Историјски пресек и савремени токови у високошколским библиотекама уз тумачења светских теоретичара библиотекарства дају комплетан увид у проблематику обрађиване теме, стварајући складну и свеобухватну целину.

Уводном речју аутор надахнуто прави паралелу између библиотека претходног века и овог у којем живимо, са освртом на кризу идентитета кроз коју библиотеке пролазе пред налетом нових медија и привидном надмоћи интернета који, упркос мноштву информација које доноси, не

може да угрози библиотеке обзиром да су га претвориле у своје моћно оруђе одговарајући спремно захтевима новог времена, мирећи традицију и савремене токове.

Прво поглавље нас уводи у дефиниције појма "универзитет" и место библиотеке у њему. Тематика односа универзитета и библиотеке подвлачи сарадњу наставника и библиотекара као један од неопходних предуслова за квалитетан рад библиотеке. Акцент је, дакле, на тимском раду који почива на сарадњи свих академских слојева и на кључним особинама доброг планирања. Разматрајући тумачења бројних теоретичара библиотекарства који формулишу и препоруке које би допринеле квалитету рада високошколских библиотека, сви су јединствени у ставу да се библиотека и универзитет узајамно условљавају и одређују и да је "библиотека срце универзитета". Аутор наводи и примере библиотека које имају функцију националне и универзитетске библиотеке са тешкоћама које носи таква двострука улога при задовољавању захтева који им се постављају и промишљањем да је у новом времену примеренији модел чистих универзитетских библиотека, али даје и примере успостављања различитих видова сарадње високошколских са народним и школским библиотекама у свету. Ову тему затвара редак пример обједињених функција универзитетске, народне и јавне библиотеке у једној установи каква је Народна и универзитетска библиотека Републике Српске.

Облици удруживања високошколских библиотека према типологији библиотека, радном процесу и пројектном задатку представљају увод за приказ библиотечких организација какве су IFLA, Библиотекарско друштво Србије, као и Заједница библиотека универзитета Србије чији су иницијатори оснивања њени универзитети. Са циљем рационалне набавке и селекције страних часописа као и оспособљавањем библиотекара за пружање библиографских информација основан је КООРДИ систем координиране набавке, потом је 2001. године покренута иницијатива за оснивање Конзорцијума библиотека Србије за обједињену набавку (КоБСОН) и на крају систем COBISS који је у оквиру TEMPUS пројекта заживео у високошколским библиотекама као један од чинилаца унапређења библиотечко-информационе делатности на универзитетима у Србији. На облике удруживања библиотека као логичан след се надовезује организација мреже библиотека на универзитету која може бити централизованог и децентрализованог типа са свим карактеристикама, предностима и недостацима оба типа пониклим на резултатима оствареним у пракси.

Петим поглављем почиње путовање кроз време од периода 19. века, осврћући се на прилике у Србији исцрпљеној ратним недаћама које преживљавање стављају изнад културних интереса, преко прогресивног покрета Уједињене омладине српске до настојања да се успостави организован систем школовања. У том контексту незаобилазно је име свестраног Стојана Новаковића, чији је Закон о школама из 1881. године најсврхисходнији државни и школски акт у реформском духу. Значајну улогу у овом периоду имао је Лицеј основан 1838. године који прераста у Велику школу чију је реорганизација текла у правцу Универзитета 1905. године. Већ са настанком Лицеја оформљена је и мала Лицејска библиотека, а са почетком рада Велике школе основана је Академска библиотека која је постојала све до 1901. године када од ње настају семинарске библиотеке, док је средствима из фонда Карнегијеве задужбине саграђена Универзитетска библиотека. У наставку читаоци ће пронаћи податке о Закону о универзитетима из 1930. године у коме се по први пут помиње уредба која се односи на универзитетску библиотеку, о културном успону Београдског универзитета који је нагло прекинут Другим светским ратом и ненадоднадивим губицима које су претрпеле високошколске библиотеке, до данашњих дана са подацима о фондовима универзитетских библиотека на простору Србије, приказом организације високошколских библиотека на примеру Универзитета у Београду, међународних стандарда за високошколске библиотеке и стандарда за високошколске библиотеке у Србији.

Функција високошколских библиотека као подршка наставном и истраживачком процесу је сегмент из кога проистичу и задаци библиотеке као што су попуњавање, обрада фонда и рад са корисницима. Узевши у обзир да овај тип библиотека треба да испуни васпитно-образовну и истраживачку функцију универзитета сходно задовољавању потреба двеју група корисника – студената и наставника, ова чињеница је основна водила набавне политике, при чему се инсистира на селекцији библиотечног материјала како би се осигурало формирање објективно вредних збирки. Теоретичари библиотекарства сматрају да у селекцији треба да учествују и наставници и библиотекари и да је комисијско одлучивање императив набавне политике. Један од елемената набавке јесте и формирање депозита, тј. "преиспитивање постојећих збирки и издвајање мало коришћених примерака". Аутор наводи принципе одлагања публикација у депозит, предности формирања депозитних колекција, "препоруке" које

се односе на њихово формирање, методичка упутства, са освртом на теоријска разматрања и практична искуства појединих земаља у свету у погледу организације депозитних фондова. Обрада библиотечке грађе обухвата све форме каталога (штампани, лисни и електронски) са предностима и недостацима које носе и са акцентом на савремене онлајн каталоге којима се омогућава централизована каталогизација и стварање мреже библиотека. Информациона делатност библиотеке поред осврта на облике услуживања корисника поставља питање проблема пружања информација и знања хендикепираним лицима у нашим библиотекама као последица техничке неопремљености и недовољне обучености за рад са њима.

Два посебна поглавља посвећена специјалним колекцијама у високошколским библиотекама показују да и ове библиотеке имају своју "душу" и исконску улогу чувара књига иако њихова природа "наглашава информативну а не архивску функцију својих фондова. Специјалне колекције у фондовима факултетских и универзитетских библиотека истовремено су потврда утемељености библиотека у сопствено окружење и привржености појединаца и институција који им своје збирке предају на чување и коришћење". Библиотеке-целине Универзитетске библиотеке "Светозар Марковић", њихове сигнатуре, начин чувања, критеријуми за процену вредности, портрети 26 библиотека-целина (Јоце Вујића, др Гедона Дунђерског, Мирослава Премруа, др Александра Белића, Исидоре Секулић, Стојана Новаковића, Луке Ђеловића...), трезора у којем се чува збирка ћирилских и оријенталних рукописних књига међу којима најстарији Псалтир на пергаменту датира из 13. века, као и прве штампане књиге – инкунабуле, део су приказа културног блага ове библиотеке. У оквиру сведочанства о културним вредностима високошколских библиотека, нарочито су занимљиви портрети библиотека-целина на Катедри за српску књижевност са јужнословенским књижевностима (легат Павла Поповића, Владана Недића, Ристе Одавића, велибора Глигорића), Катедре за српски језик са јужнословенским језицима (библиотека Ватрослава Јагића, Љубе Стојановића, Живка Стефановића и Берислава Николића), Катедре за славистику, Катедре за романистику и Катедре за оријенталистику Филолошког факултета у Београду са детаљно описаним активностима у стварању и обогаћивању књижног фонда, подацима о откупу и дародавцима. Део културног богатства приказаног у овим поглављима недвосмислено намеће закључак да присутност личних

колекција у високошколским библиотекама не умањује њихову информативну функцију.

Једна од битних коцкица у мозаику успешне високошколске библиотеке јесте кадар као њена покретачка снага. У контексту ове целине намеће се потреба за јасно дефинисаном стратегијом развоја библиотекарства, за стратешким управљањем струком и активним учешћем библиотекара у развоју струке. Напредак технологије и експлозија информација намеће библиотекарима потребу да овлада њима, трансформишући се од чувара књига ка "менаџеру знања", од универзалних зналаца ка предметним специјалистима са улогом "евалuatorа информација" потребних кориснику. Наводећи пожељне особине савремених и успешних библиотекара и информатора, аутор нас уводи у искуства у свету где се истиче и креативност библиотекара у удољављању скривеним потребама читалаца као што су слушање музике, коришћење визуелних стимуланса, мириса, боја, покрета, медија у циљу креирања посебне атмосфере за рад. Управо је кроз тежњу спајања две функције библиотека, образовне и забавне, створен и нови термин "edutainment" за чији превод немамо еквивалент на нашем језику. У контексту библиотечког кадра дата је слика руководиоца библиотеке као менаџера и лидера који мора поседовати способност препознавања различитих способности свих чланова колектива како би их ујединио у "тим снова" ради остварења постављених циљева и подизања квалитета рада.

Још један битан предуслов успешног рада библиотеке јесте њихово укључивање у систем квалитета који би поспешило постојеће процедуре, обавезивало и кориговало њихово извршавање, олакшало успостављање библиотечко-информационог система Србије и укључивање у светске токове. Иницијатива за увођење система квалитета је важна за високошколске библиотеке јер их на то обавезују захтевне групе корисника. Такође, план увођења система квалитета у високошколске образовне институције је битан фактор, а библиотеке су предуслов за његово спровођење без којег се не може постићи квалитет у наставно-научном раду. Законом о универзитету библиотекари су названи помоћним особљем (што их убраја у администрацију) а то их "материјално, па и морално ослобађа од обавезе да теже сопственом усавршавању, побољшању рада библиотека, самим тим и квалитету студија". Виртуелне високошколске библиотеке као основ осавремењивања наставе и увођење учења на даљину треба да започну стварање виртуелног универзитета, а увођење система квалитета ће битно утицати на његово настајање. Добро организована библио-

тека један је од предуслова за добијање акредитације факултета. У контексту ове приче менаџмент у библиотекама добија своје пуно значење при чему крајњи циљ "није менаџмент библиотека већ и менаџмент знањем".

Промишљања аутора протежу се на библиографска истраживања са акцентом на спровођење националне библиографске контроле, на културно-просветну делатност кроз коју се испољавају личне и креативне способности библиотекара, на поштовање ауторских права како читалаца тако и библиотекара и интелектуалних слобода у циљу универзалне доступности публикација. Тематски круг затварају прилози статута, стандарда и правилника за високошколске библиотеке: Статут Заједнице библиотека универзитета у Србији, Стандарди за библиотеке универзитета у Србији и прилози уз Стандард: Нормативи за одређивање броја стручних радника, Прописи на које се Стандард позива и Модел правилника о раду високошколске библиотеке.

Сви сегменти проблематике високошколских библиотека су заступљени равноправно и прегледно, са богатом библиографијом и предметним регистром, паралелним приказом историјског и савременог кретања, указивањем на тешкоће и препреке у раду али и на показатеље учинка као значајан домен којим се књига бави. Писана модерном терминологијом, јасног стила, она одише искреним настојањем аутора да библиотекарима побуди жељу да личним залагањима подигну своју професију на ниво који јој објективно припада, иако они нису једина карика која треба да допринесе успешности једне библиотеке. По њеним речима "књига је написана не само да пружи знање, већ да подсети библиотекара на самопоштовање". Не наводећи читаоце из струке који ће користити књигу као незаобилазно штиво у напредовању и свакодневној пракси, можда би нарочито требало указати на управе факултета и представнике министарстава за културу и образовање као циљне групе које могу да утичу на усвајање стратегијских планова у домену библиотекарства и на тај начин допринесу да библиотеке постану истинска средишта универзитета. На крају, можда је сасвим довољно навести речи Жељка Вучковића који је на промоцији суштину овог дела истакао као "књигу дубоке оданости библиотекарству и похвалу библиотекарству".

Адријана Зубић
Библиотека Машинског факултета
Београд